

захист, були нефункціональними та неефективними у реальному захисті прав військовослужбовців. Тому виникла нагальна потреба у створенні нової, незалежної та неупередженої інституції, яка не замінила б існуючі системи, а служила б додатковим і, можливо, більш ефективним інструментом для вирішення цих питань.

Список використаних джерел

1. Бакленд Б., Макдермотт В. Інститути омбудсмена у справах збройних сил. Київ: DCAF, 2015. 162 с.
2. Запровадження інституту Військового омбудсмена. URL: <https://notorture.org.ua/article/740>.
3. Марцеляк О. В. Військовий омбудсман як інституційна гарантія захисту прав військовослужбовців (зарубіжний досвід). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Т. 1, № 81. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/312919>
4. Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо правового регулювання діяльності Військового омбудсмена. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33630.pdf>.

Анатолій ШИЯН

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Однією із слідчих (розшукових) дій, яка проводиться з метою перевірки і уточнення відомостей, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, є слідчий експеримент. Згідно з частиною 1 ст. 240 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), слідчий, дізнавач, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань [1].

Зазначена слідча (розшукова) дія проводиться зі свідком, потерпілим, підозрюваним. Крім цього, до її проведення можуть бути залучені спеціаліст, адвокат свідка, захисник підозрюваного, представник потерпілого.

Актуальними у цьому взаємозв'язку є питання гарантій захисту прав осіб, з якими може проводитися слідчий експеримент – свідка, потерпілого та підозрюваного, а також інших осіб, які беруть участь у ньому.

Системний аналіз положень КПК України, які стосуються проведення цієї слідчої (розшукової) дії, свідчить про закріплення в законі таких основних гарантій захисту прав згаданих учасників.

1. Неможливість проведення слідчого експерименту в разі, якщо при цьому існує небезпека для життя і здоров'я осіб, які беруть у ньому участь, чи оточуючих, принижується їхня честь і гідність, завдається шкода.

2. Проведення слідчого експерименту в житлі чи іншому володінні особи можливе лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє. Якщо така згода відсутня, то слідчий експеримент може проводитися лише на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за результатами розгляду клопотання слідчого, дізнавача, прокурора в порядку, передбаченому КПК України, для розгляду клопотань для проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи.

3. За своєю суттю слідчий експеримент є продовженням допиту свідка, потерпілого, підозрюваного після того, як вони були допитані у відповідному статусі. Тому потерпілому, підозрюваному, а також свідку, який не підлягає допиту або може відмовитися давати показання, на початку слідчого експерименту повинно бути роз'яснено їх право відмовитися від участі в цій слідчій (розшуковій) дії. В іншому разі отримані під час слідчого експерименту фактичні дані можуть бути визнані недопустимими доказами.

4. Свідок, потерпілий і підозрюваний при проведенні слідчих (розшукових) дій, зокрема і слідчого експерименту, мають право на отримання правничої допомоги від адвоката. Тому слідчий, дізнавач, прокурор перед проведенням слідчого експерименту зобов'язаний роз'яснити згаданим учасникам зазначене право і забезпечити його реалізацію, якщо ними буде виявлено відповідне бажання. В умовах дії воєнного стану, коли явка захисника неможлива, його участь слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язаний забезпечити дистанційно шляхом застосування технічних засобів (відео-, аудіозв'язку).

5. Надана адвокатом правнича допомога повинна бути ефективною. Відповідно до практики Верховного Суду ефективність правничої допомоги є однією з умов допустимості результатів слідчої (розшукової) дії. Так, відсутність ефективного захисту під час слідчого експерименту, який проводився на стадії досудового розслідування в кримінальному провадженні, стало однією з підстав для оскарження в касаційному порядку вироку суду. За результатами оскарження Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду визнав результати проведення слідчого експерименту недопустимими доказами, оскільки при його проведенні участь адвоката була номінальною: підозрюваний не мав можливості конфіденційно порадитися з адвокатом, отримати консультацію та обговорити важливі на той час дії в кримінальному провадженні [2].

6. Слідчий експеримент обов'язково проводиться в присутності не менше двох понятих, які своїм підписом засвідчують відповідність записів у протоколі виконаним в їх присутності діям. Винятками є випадки застосування під час слідчого експерименту безперервного відеозапису. Необхідність належного виконання понятими зазначеного обов'язку

підкреслюється тим, що вони надалі можуть бути допитані в суді першої інстанції як свідки цієї слідчої (розшукової) дії.

7. Про проведення слідчого експерименту слідчий, дізнавач, прокурор складає протокол, в якому докладно викладаються умови і результати цієї слідчої (розшукової) дії. В умовах дії воєнного стану, коли відсутня можливість складання такого протоколу, хід і результати слідчого експерименту спочатку обов'язково фіксуються доступними технічними засобами. Затим відповідний протокол складається не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення цієї слідчої (розшукової) дії. Зазначений процесуальний документ повинен відповідати вимогам КПК України (насамперед, ст. 104).

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що слідчий експеримент як слідча (розшукова) дія проводиться зі свідком, потерпілим, підозрюваним. Крім цього, до її проведення можуть бути залучені спеціаліст, адвокат свідка, захисник підозрюваного, представник потерпілого. Аналіз положень кримінального процесуального законодавства України, які стосуються проведення цієї слідчої (розшукової) дії, свідчить про закріплення в ньому системи гарантій захисту прав згаданих учасників. Порушення цих гарантій є підставою для визнання результатів слідчого експерименту недопустимими доказами.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>.
2. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 10.10.2023 у справі № 754/2553/18. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/223630_verkhovniy-sud-roztyasniv-mnmaln-vimogi-efektivnost-zakhistu.